

ÖVERDEL

Toarp socken, Åhs härad
Västergötland
Skara Museum 9205

1 (12)

I Västergötland och Bohuslän blir det i början på 1800-talet vanligt att man istället för linnelärft använder bomullslärft till de finare överdelar och skjorter, som hörde till högtids- och söndagsdräkterna, medan man fortfarande använde linne till de enklare vardagsplaggen.

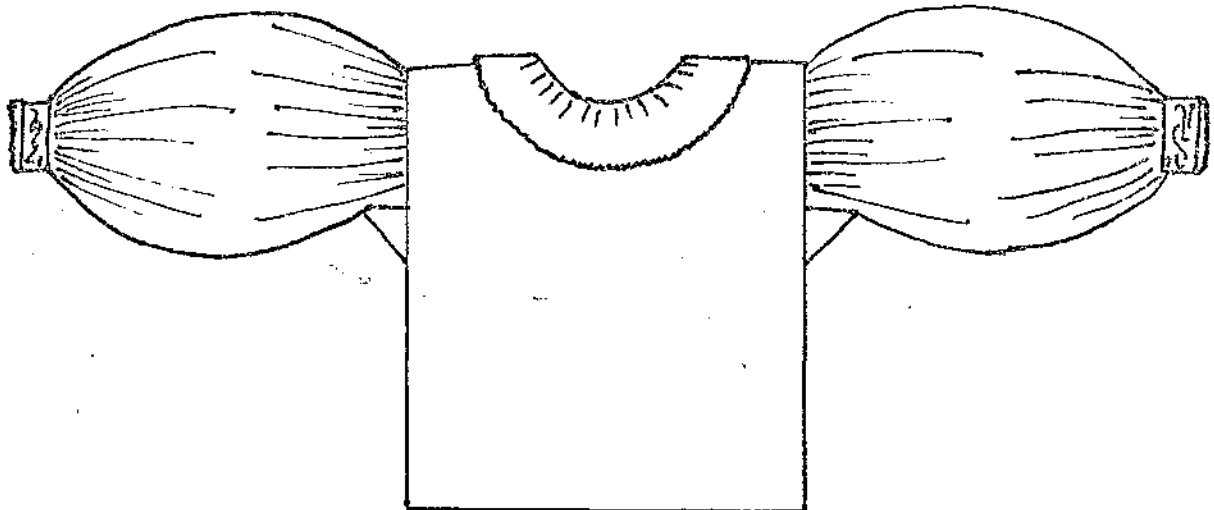
Man tyckte alltså att bomull var "finare" än linne.

Främst berodde det på att bomullen fortfarande var en nyhet. Under 1700-talet var den en exklusiv modevara, men i början av 1800-talet blir priset såpass överkomligt att fler kan köpa den. Den är dock fortfarande en köpevara och därför finare än det hemodlade linnet.

Den här beskrivna överdelen är ett exempel på ett sådant fint plagg, sydd i en mycket tunn bomullslärft av mycket hög kvalitet. Tyget har en mycket fin stäckant som man bl. a. utnyttjat i ärasömmarna, i en säregen typ av söm, som är mycket smal och smidig. Dessa sömmar är dock mycket svåra att sy i dagens tyger, ser ej är lika tunna och fintrådiga och som dessutom ej alls har lika fina stäckanter. Eftersom fällsömmen används i andra liknande plagg från Toarp, rekommenderar vi att överdelen istället sys med mycket smala fällsömmar.

Överdelen har vackert broderade ärmringningar i klumpsöm och hål s.k. engelskt broderi som blir modernt i början på 1800-talet. Den har dessutom mycket vida ärmar, en ovanlig tygrikedom som ytterligare understyker att detta var ett högtidsplagg.

Överdelen har burits även en enkel särk. Eftersom någon sådan ej finns bevarad från Toarp, rekommenderar vi att man istället syr en nederdel till överdelen. Mönster och beskrivning på en sådan medföljer.

L.G. C.H.
Okt.-81.

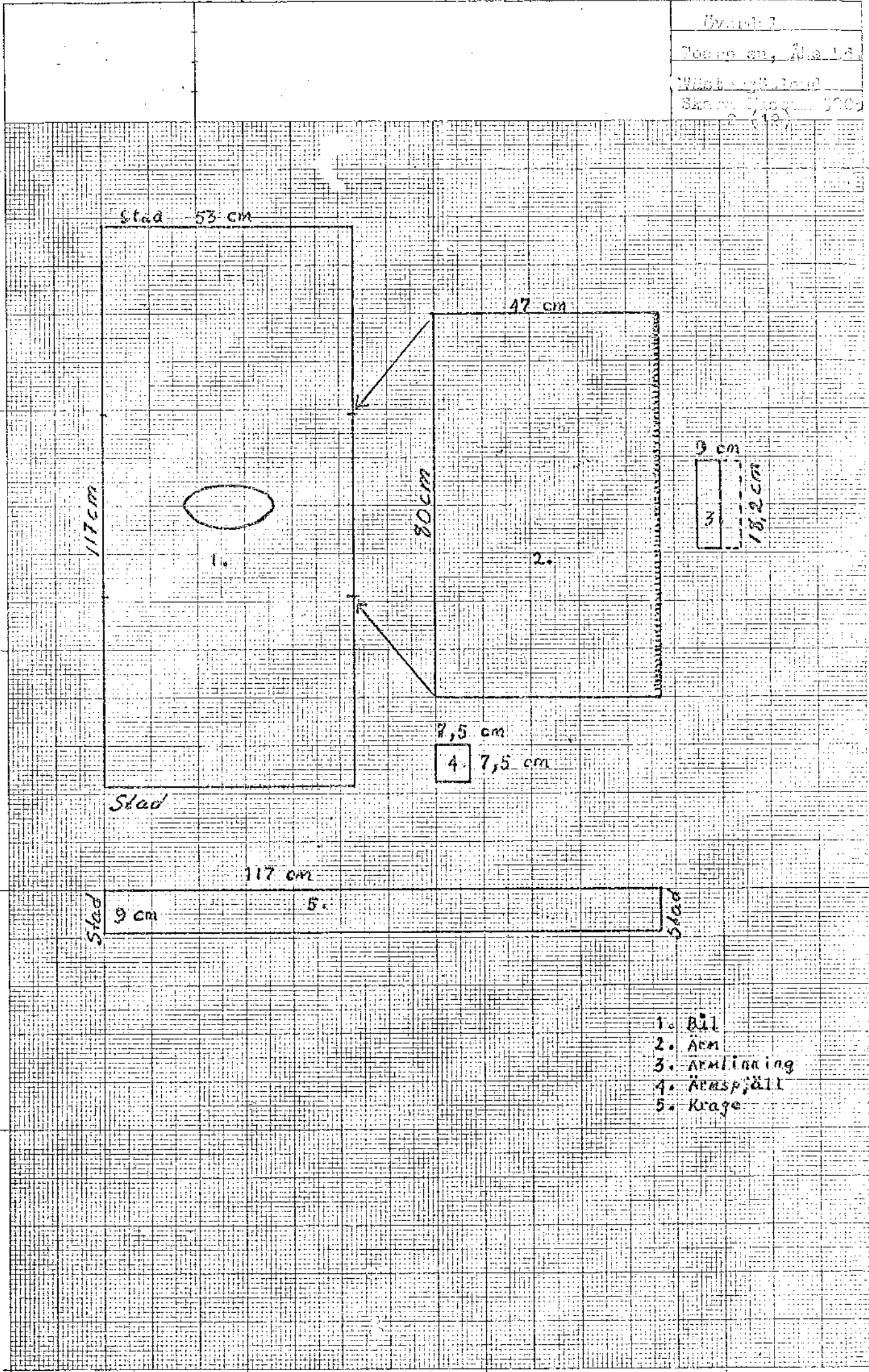
Övning 7

Form och År 13

Wästergård

Skola: Åsögården 3009

2019

Material

Överdel : Bomullstyg 1,7m på 120cm eller 2,5 på 90cm bredd.

Ärmlinning : Bomullsbatist 15 x 50cm.

Spets till

ärmlinning : Tunnt linnespets 70 cm.

Garn till sömrad och broderi: Blekt knyppegarn 70/2.

Lintråden måste vaxas väl med bivax före sömsnaden. (Finns att köpa i färghandel.)

Allt material krymper väl i kokhett vatten före tillklippning och stryks slätt när det är halvtorr.

Måtttagning

Bålbredd: Överdelen är relativt smal (bålbredd 53 cm) och i storlekar större än 44 behöver den breddas. Beräkna vidden 15-20 cm större än övervidden och bålbredden blir då lika med halva detta mått.

Ärmlängd: Ärmlängden beräknas på följande sätt. Tag ett mått från halskotan mitt bak, över axeln och böjd armbåge till handled. Lägg till 5 cm för ärmens blusning. Från detta mått drages halva bålbredden och man har nu ärmens färdiga längd.

Ärmlinning: Ärmlinningen skall vara 2-4 cm vidare än handledsmåttet.

OBS! Glöm ej lägga till sömsnånen.

Tillklippning

Vid tillklippningen läggs 1 cm sömsnån till runt alla delar.

Utmed kragens ytterkant läggs 1,5 cm sömsnån till.

Lägg till 2-5 cm sömsnån runt ärmlinningen, eftersom den måste spännas upp i en broderbåge när broderierna sys.

OBS! Klipp alla delar trädrakt.

Halshålet

Halshålet bör göras så stort att huvudet precis går igenom. Gör det inte för stort eftersom överdelen gärna ser "naken" ut i halsen.

Gör ett halshål i ett annat tyg och prova så att halshålet blir lagom stort.

Markera halshålet mitt på bålet. Glöm ej att lägga till 1 cm sömsnån i halsen.

Klipp ut halshålet.

Kragen

1. Om kragen har stadkant i båda kortändar sys dessa ihop med små fina kaststyg. Pressa sömmen. Saknar kragen stadkant eller har ful sådan sys kortändarna ihop med efterstyg och 1 cm sömsnån. Klipp av sömmen så den blir lagom att sy en mycket smal fällsöm (2-3mm bred). Se till att efterstygnens fina sida kommer utåt. Sy ner fällsömmen med små fällstyg.

2. Utmed kragens yttersida vikas en fäll. Vik först in c:a 5 mm och sedan vikas fällen 10-11 mm bred. Fällerna sys ner med vanliga små fällstyg. Kontrollera så att kragens bredd är 9+1 cm bred.

Kragens veckning

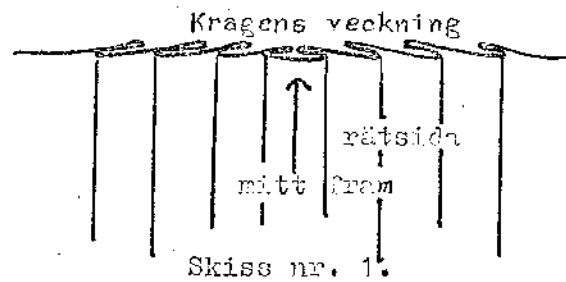
Mitt fram har kragen en veckplatta och kragen veckas sedan mot mitt bak. Mitt bak saknar kragen veck och är alltså helt slät 2,5-3 cm på var sida om sömmen.

Vecket mitt fram är c:a 8 mm brett och de övriga vecken mellan 7-9 mm breda.

Avpassa veckdjupen så att kragen färdigveckad passar mot halsringningen.

Nåla och träckla ner vecken.

Se skiss 1.

Skiss nr. 1.

Kragens fastsättning

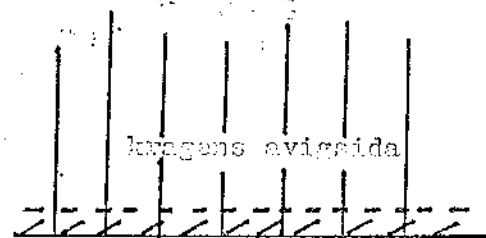
1. Lägg kragens rätsida mot halsringningens avigsida och så att mitt bak och mitt fram stämmer mot varandra.

Nåla väl.

2. Sy fast kragen med efterstygn 1 cm från kanten. Efterstygnens fina sida skall vara på kragens avigsida.

3. Klipp av sömsmånen till 4 mm bredd.

4. Kasta över traskanten med kaststygn och sy samtidigt fast sömsmånen i bålet. Se skiss 2.

bålets rätsida

Skala 1:1

Skiss nr. 2.

Ärmens veckning

1. Nät ut mitten på ärmen. Mitt på ärmen skall det ligga en veckplatta 1,5 cm brett och sedan veckas ärmen ut mot sidorna med 15 veck på varje sida.

Vecken skall vara 1 cm breda och med 1,5 cm veckinlägg (7,5 mm veckdjup), utom de 2 yttersta vecken i var sida som är c:a 2 cm breda. Dessa veck kan ha mindre veckinlägg 1-1,5 cm (veckdjup 5-7,5 mm).

Se skiss 3.

2. Vik och nåla vecken.

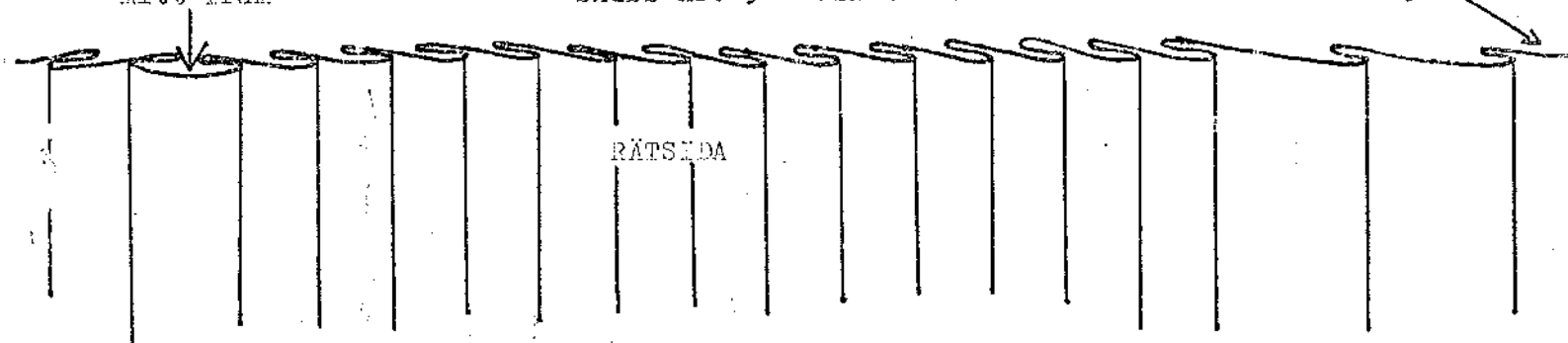
Ärmen skall färdigveckad vara 38-39 cm + 1 cm sömsmån i vardera sidan.

3. Träckla vecken.

mitt fram

Skiss nr. 3 Skala 1:1

2-3cm

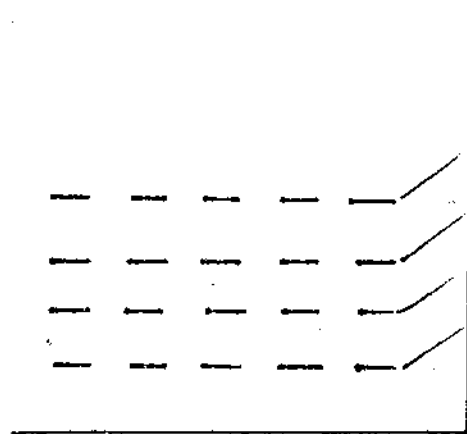

Överdelen kan nu nålas ihop för provning, för att framförallt prova av ärmlängden.

1. Tag ut mitten på ärmen och bålet.
2. Vik in 1 cm sömsmån utmed bålet sidor.
Lägg bålet över ärmen så mittpunkterna stämmer mot varandra.
Nåla fast ärmen.
3. Nåla ihop sid- och ärmsöm med 1 cm sömsmån. Lämna öppet där ärmspjället skall sitta.
4. Prova överdelen. Rynka provisoriskt ihop ärmens nederkant med handen och prova av ärmlängden. Se till att ärmen får en lagom blusning.
Om ärmen behöver kortas markeras detta.
5. Tag av överdelen och tag bort alla nålar. Klipp ev. av ärmen till lagom längd.
Glöm ej 1 cm sömsmån i nederkanten.

Ärmens rynkning och nederkant.

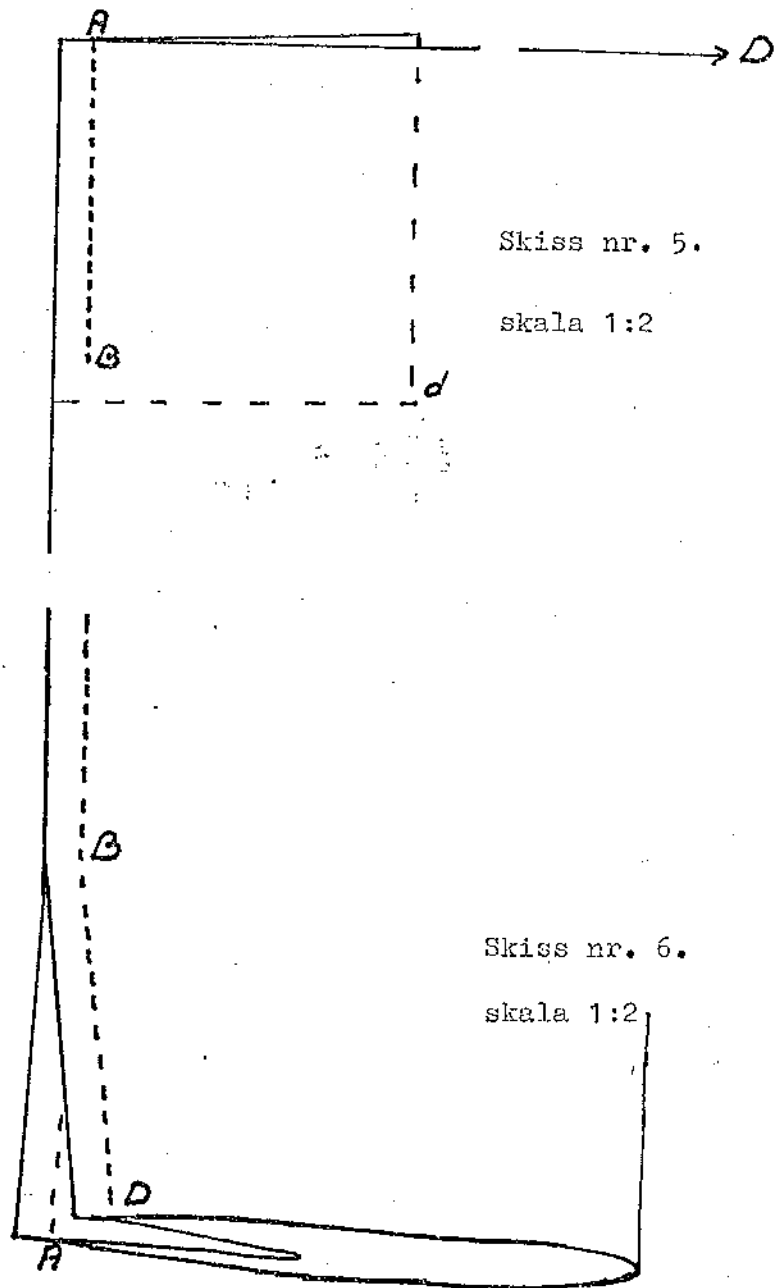
1. Ärmen har stripade rynkor i nederkanten.
Sy 4 rader förstyggn. Första raden 7 mm från nederkanten och 7 mm mellan de övriga raderna.
Börja och sluta raderna c:a 1 cm från sidorna. Stygnen sys över och under 6 trådar och de måste ligga mitt för varandra. Se skiss 4.
Sy dessa stygnen med tjockare lintråd t.ex. 35/2. Vaxa tråden väl så den inte går av.
2. Drag ihop trådarna ganska hårt. Stripa rynkorna med en uddlös tappisserinål så de ligger raka och jämna på båda sidor.
Låt rynkorna vila c:a 1 dygn.
3. Drag ut trådarna till lagom vidd. Fördela rynkorna jämnt.
Fäst rynktrådarna.

Skiss nr. 4.

Sömmad vänster ärm

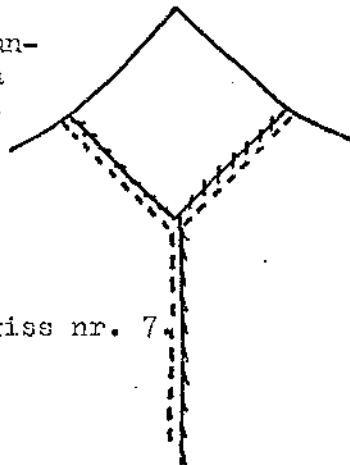
1. Lägg ärmspjället räta mot räta mot ärmen. Se skiss 5.
2. Sy efterstygn mellan A och B 1 cm från kanten. Sy 4-5 stygn/cm. Rätsidan på stygnen skall ligga på ärmens sida. Sluta sömnen 1 cm från ärmspjällets nederkant vid B. Fäst tråden.
3. Vik ihop ärmen med rätsidan inåt och nåla fast ärmspjällets andra sida så att dess punkt d kommer mot ärmens punkt D.
4. Sy fast denna sida med efterstygn 1 cm från kanten. Börja nere i ärmspjällets spets vid B och sluta vid D. Fina sidan på stygnen skall även här ligga på ärmens sida. Fäst tråden.
5. Fortsätt att sy ärmsömmen nedanför B. Börja 7 cm från nederkanten (ärm-sprund 6 cm + 1 cm sömsån) och sluta vid B. Stygnens fina sida skall ligga på samma sida som raden B-D. Se skiss 6.

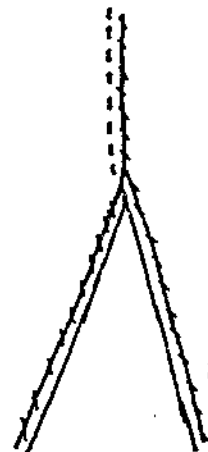
Fällsöm vänster ärm

1. Klipp av sömsånen på ärmspjället sträckan A-B till 2 mm bredd.
2. Klipp av sömsånen på ärmen sträckan A-B till 5-6 mm bredd.
3. Vik en nycket smal fällsöm (2-3 mm bred). Sömmen fälls mot ärmspjället. Nåla väl.
4. Sy ner fällsömmen med små fina fällstygn. Se skiss 7.
5. På samma sätt sys fällsömmen sträckan D-B och ner till ärm-sprundet. Sy så att efterstygnens fina sida syns när fällsömmen är klar.
6. Vid ärm-sprundet vändes fällsömmen så smidigt som möjligt i sprundets fällar. Se skiss 8. Gör dessa fällar lika breda som fällsömmen.

Skiss nr. 7.

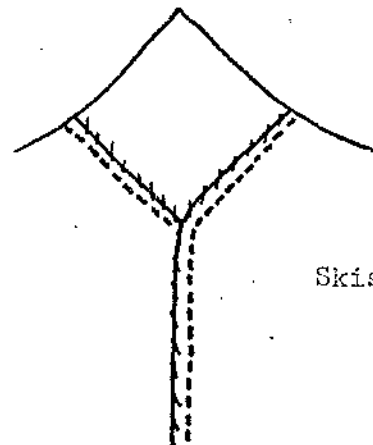
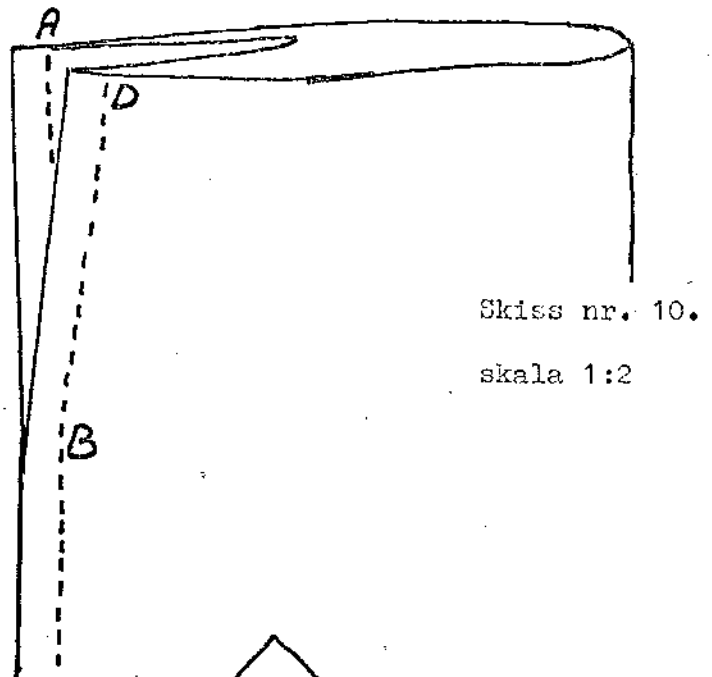
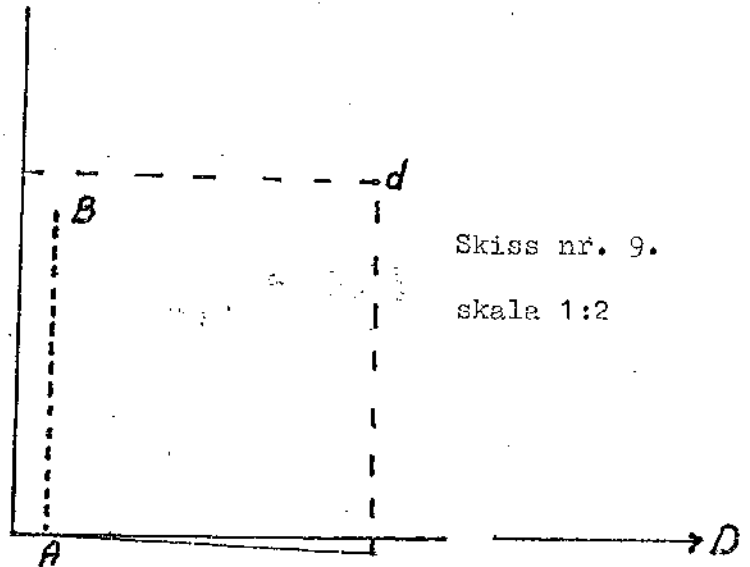
Skiss nr. 8

Sömnad av höger ärm

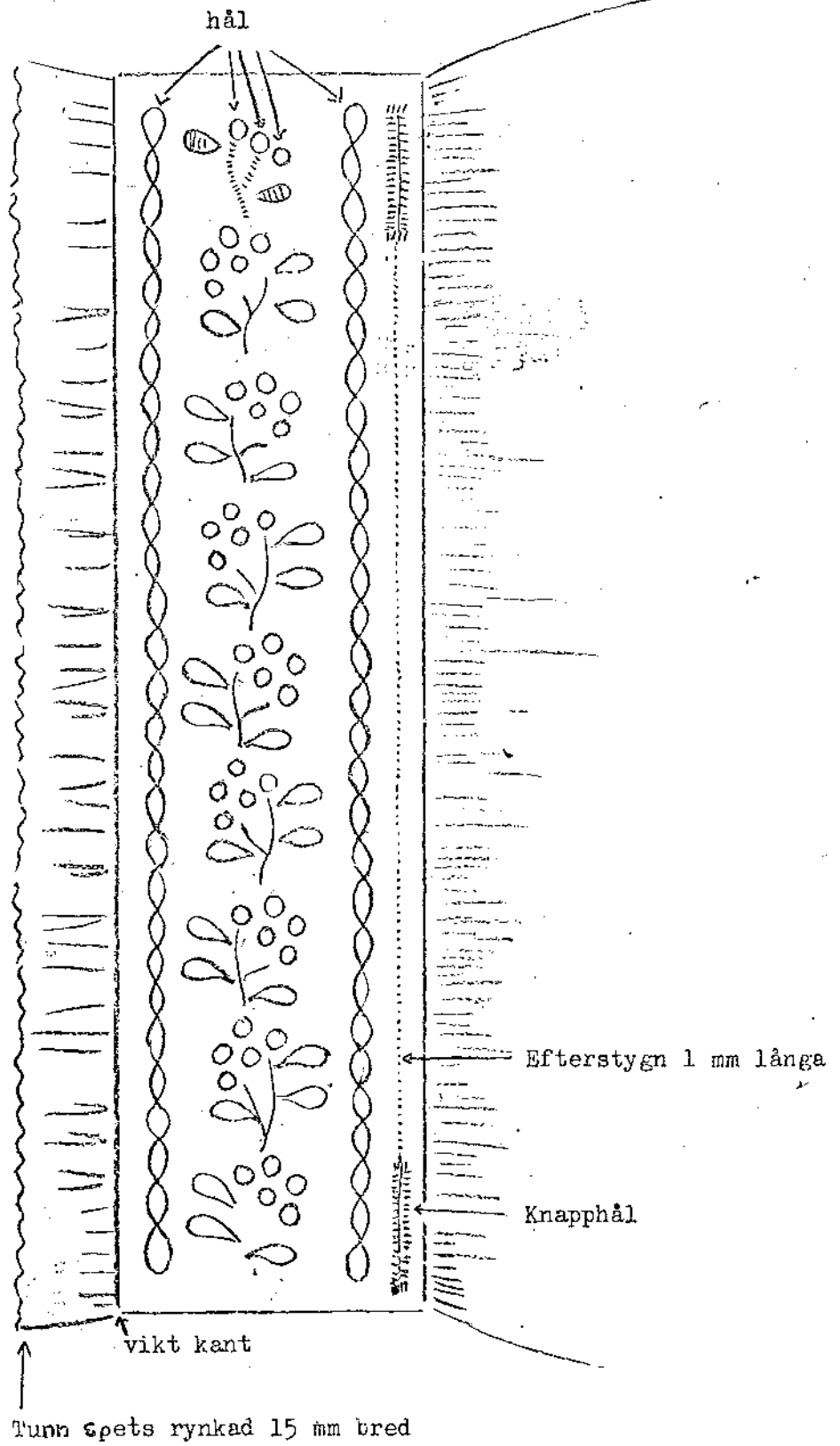
Höger ärm sys spegelvänt mot vänster ärm.

1. Lägg ärmspjället räta mot räta enl. skiss 9.
2. Sy efterstygnen 1 cm från kanten, men börja vid B och sluta vid A.
Rätsidan på stygnen ligger på ärmens sida.
3. Vik ihop ärmen och nåla fast ärmspjällets andra sida liksom på vänster ärm.
4. Börja sy vid D och sluta vid B.
Fäst tråden. Se skiss 10.
5. Fortsätt att sy färdigt ärm-sömmen från B till ärmsprundet.
Stygnens fina sida skall ligga skall ligga på samma sida som B-D.
6. Klipp av sömmarna och fäll sömmarna enl. skiss 11.

Broderi heter ärmlinning

Skala 1:1

ÄRMLINNINGARNA broderas med engelskt broderi med klumpsöm och hål.
Då det fodras en viss vana innan man får hålen jämna, rekommenderar vi att man först provsyr mönstret på en annan tygbit.

OBS! Mönstret sitter på ärmlinningens ovansida medan undersidan är obroderad. Vikt kant utmed linningens nederkant.

Se till att mönstret kommer trådrakt på linningen.

Kalkera över mönstret på ärmlinningen med blått eller grått kalkerpapper för textil.

Lägg en torr presstrasa över det uppritade och stryk det med varmt järn. Det är för att fixera ritningen så den inte smetar av sig. När man broderar måste tyget spännas upp i en sybåge där det hela tiden hålles väl spänt.

Sömnad av hålraden i kanten.

1. Gör ett litet rekt uppklipp mitt i hålet.
Klipp endast 2-4 trådar. Fryla sedan upp hålet med en oval prygl. Klipp och prygl 2-3 hål i taget. Gör färdigt ett hål i taget. Se skiss 12.

Ovala pryglar kan vara svåra att få tag i men man kan istället använda en oval trästicka eller en sådan nål som används vid nålbindning.

2. För att kunna sy hålraden rätt arbetar man med två nålar som man syr växelvis med.

Nål 1. Börja vid a sy med små fina kaststyggn mycket tätt runt den upprylade kanten.

Sy i pilens riktning från a till b.

Tag nål 2 och sy utmed hålets vänstra sida tills första hålet är färdigt. Låt tråden gå under korsningen och fortsätt att sy utmed andra hålets högra sida och utmed tredje hålets vänstra sida sluta vid d.

Tag nål 1. Sy ifrån b färdigt andra hålets vänstra sida, Tredje hålets högra sida och fjärde hålets vänstra sida, sluta vid e.

Sy på detta sätt växelvis med de båda nålarna. Pryla ofta hålen under sömnaden för de blir då jämnare.

Sömnad av runda hål.

Använd en rund spetsig prygl.

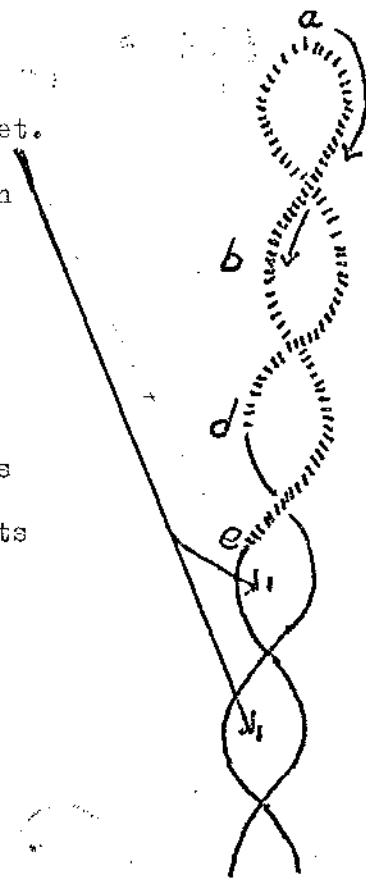
Stick in pryglen i tyget mitt i hålet och vrid runt tills hålet blir lagom stort.

Sy runt den upprylade kanten med små täta kaststyggn. Pryla hålet ofta så det blir jämnt.

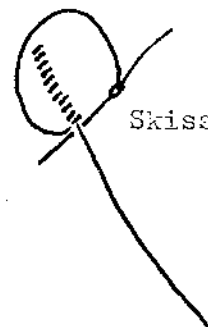
Blad och stjämlkar i klumpsöm.

1. Stjämlkarna sys med små raka kaststyggn tätt tvärs över den ritade linjen. Se skiss 13.

2. Bladen fylls först med stjämlkstygn i täta rader och sys sedan tvärs över på samma sätt som på stjämlkarna. Se skiss 14.

Skiss nr. 12.

Skiss nr. 13.

Skiss nr. 14.

Ärmlinningens fastsättning

1. När ärmlinningen är färdigbroderad viks sömsmånen in runt ärmlinningen.
2. Arbeta med rätsidorna uppåt både på ärmen och ärmlinningen. Lägg ärmlinningen ovanpå rynkorna 1 cm från kanten.
3. Sy fast linningen med fällstyg, ett i varje rynka. Stick ner nålen genom en rynka och upp i linningens vika. Se till att stygnen ligger raka på rätsidan och syns så lite som möjligt.
4. Klipp av alla sömsmåner på ärm och ärmlinning till 2-3 mm bredd.
5. Ärmlinningen viks dubbel och sys fast på undersidan på samma sätt som på rätsidan.
6. Kortsidorna sys ihop med små fina kaststygn.
7. Sy en rad mycket, mycket små efterstygn 4 mm nedanför ärmlinningens fastsättning. Sy stygnen 1 mm långa och låt dem gå igenom till linningens undersida. Så små efterstygn måste sys i två moment, då nålen först sticks rakt ner till avigsidan och sedan från avigsidan rakt upp till rätsidan. Stryk linningen.

Spetsen

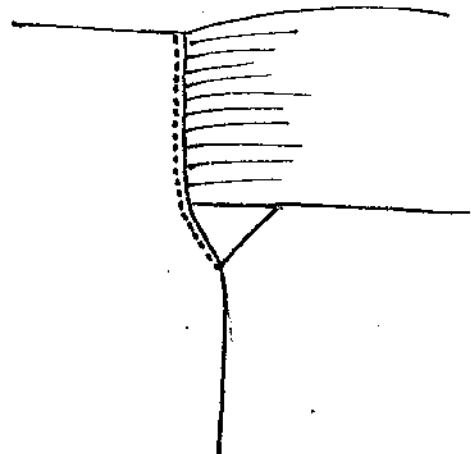
1. Vik en smal fäll (2-3mm) utmed vardera kortsidan av spetsen och fälla den.
2. Sy i en rynktråd i spetsens stadkant med mycket små förstygn (2 mm långa).
3. Drag ihop spetsen till lagom längd.
4. Lägg den räta mot räta mot ärmlinningens nederkant. Nåla.
5. Sy fast spetsen med små fina kaststygn. Tag bort rynktråden.
6. Tag bort alla synliga rynktrådar vid de stripade rynkorna.

Knapphål

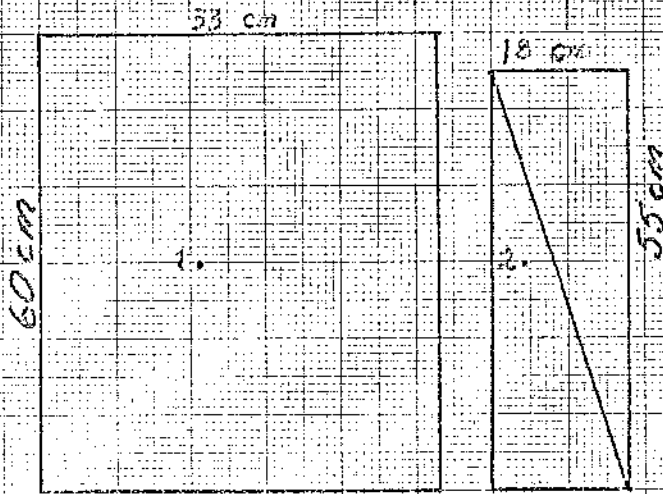
1. Ärmlinningen har ett knapphål i vardera sidan. Markera knapphålen enligt mönstret på ärmlinningen.
2. Knapphålet sys med rak tråns i vardera kortsidan och så långt att det passar till länknapparna.

Ärmens fastsättning vid bålet.

1. Vik in sömsmånen mot avigan utmed bålets sidor. Mät ut mitten på bålet och mitten på ärmen.
2. Arbeta med rätsidorna uppåt både på bål och ärm. Lägg bålet ovanpå ärmen så att mittpunkterna stämmer mot varandra. Håll sömsmånerna 1 cm breda.
3. Nåla och träckla fast ärmen åt båda håll från mittpunkten ner till ärmspjällets spets.
4. Ärmen sys fast från rätsidan med lika små efterstygn, 1 mm långa, som finns på ärmlinningens stickning och de sys på samma sätt i två moment. Sy igenom alla tyglagren och låt stygnraden bilda en stickning 1 mm från vika. Se skiss 15.
6. Sömsmånen kastas över med täta kaststygn.
7. Sidsömmen sys ihop från avigan med efterstygn och 1 cm sömsmån. Klipp av sömsmånen till lagom bredd och vik en fällsöm som i ärmsömmen 2-3 mm bred. Sy ner fällsömmen med fällstyg.
8. Vik en mycket smal fäll 2 mm bred i nederkanten och fälla den.

Skiss nr. 15.

- 1. Nadardol 2. et.
- 2. Kilar

Nederdel

Klipp nederdelen med 1 cm sömsmån.

1. Lägg framstycket med avigsidan upp. Lägg kilen enl. skiss 16. Nåla ihop sträckan H-L så att den kommer över h-l. Sy ihop med efterstygn så att efterstygnens rätsida kommer på framstycket.

2. Sy ihop fram- och bakstycket L-M så att stygnens rätsida kommer på framstycket.

3. Sy ihop bakstycket med kilen utmed L-K. Rätsidan på stygnen skall ligga på bakstycket.

4. Putsa sömsmånerna och vik fällsömmarna enl. skiss 17. Gör dem 3-4 mm breda och fälla ner dem.

OBS! Kilen får jämnas i nederkanten då den blir längre utmed den sneda sidan.

5. Nåla och sy sträckan R-O så att den kommer över r-o. Stygnens rätsida skall ligga på bakstycket.

6. Sy ihop fram- och bakstycket P-O så att stygnens rätsida kommer på framstycket.

7. Sy till sist sträckan M-O så att stygnens rätsida kommer på framstycket.

8. Putsa sömsmånerna och vik fällsömmarna enl. skiss 18. Gör dem 3-4 mm breda och fälla ner dem.

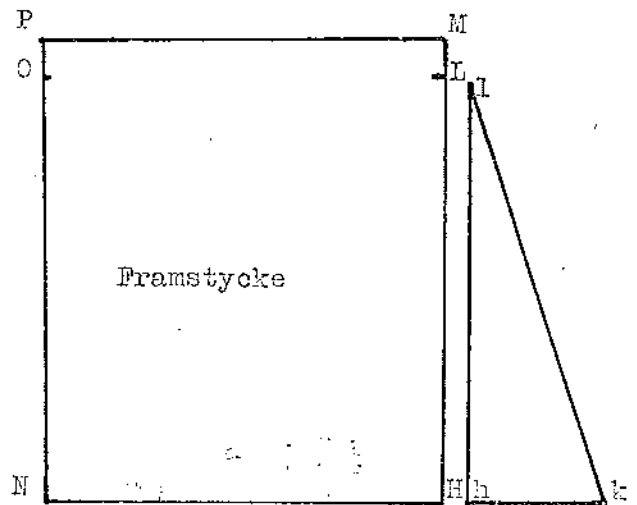
Jämna till kilen.

9. Vik en smal fäll 3-4 mm bred både upptill och nertill på nederdelen. Fälla med små fällstygn 5-7 stygn/cm.

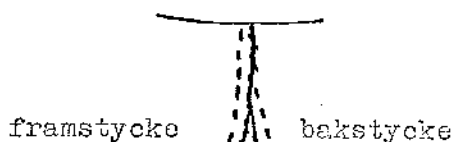
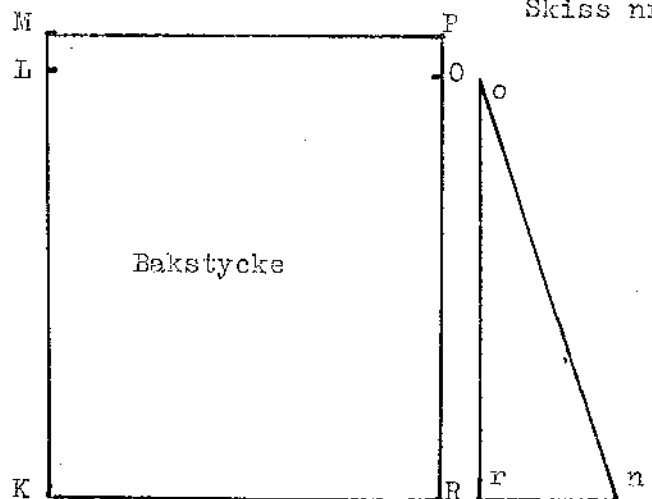
Ihopsyning av över- och nederdel.

Lägg ihop över- och nederdel räta mot räta så att framstyckena kommer mot varandra och sidsömmarna stämmer.

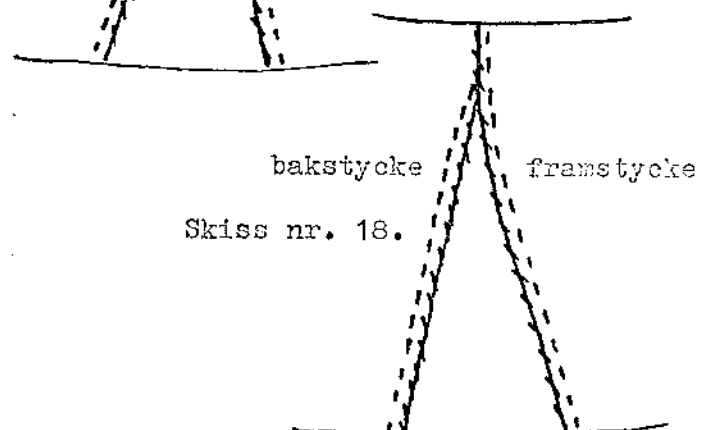
Kasta ihop delarna med små kaststygn. Tag ej för långt ner i tyget!

Skiss nr. 16.

Skiss nr. 17

Skiss nr. 18.